

Speerpunt Toerisme & Recreatie

Woord vooraf

In ons memorandum stelden we dat ons land kampt met vele ingewikkelde problemen, die moeilijk op te lossen zijn. Niet alleen omdat er zoveel onderling afhankelijke aspecten moeten verzoend worden, maar vooral ook omdat besluitvorming in Vlaanderen zo complex is geworden, met zijn – letterlijk – duizenden tussenliggende structuren, raden en commissies. We vergeleken de Vlaamse beleidsstructuur met een schuifpuzzel met véél te veel stukjes, die daardoor vastzat. En we nodigden de lezer uit om zich voor te stellen hoe de provincies niet een deel van dat probleem, maar wel van de oplossing waren.

Hieronder passen we die denkoefening toe op het **beleidsdomein Toerisme en Recreatie**. En willen we u aantonen dat de provincies soms een uitvoerder, soms een versneller en vaak zelfs een inspiratie zijn voor het Vlaamse beleid rond toerisme en recreatie.

Wat zijn de uitdagingen in Vlaanderen inzake Toerisme & Recreatie?

In het beleidsdomein Toerisme en Recreatie staat Vlaanderen voor heel wat uitdagingen, zoals die o.a. naar voren komen in de **Reizen naar Morgen-visie** en de **Beleidsnota Toerisme 2019-2024**.

- **Ecologische en economische duurzaamheid.** De toeristische sector moet duurzaamheid en economische groei in evenwicht brengen, met een focus op klimaatneutraliteit tegen 2050. Dit vereist een overkoepelende visie, infrastructuur en financiering om de sector te stimuleren en te ondersteunen in het nemen van milieuvriendelijke en energiezuinige maatregelen. Belangrijk is ook het behoud van cultureel erfgoed, lokale gemeenschappen en natuurlijke omgevingen. Toerisme Vlaanderen pleit in haar beleidsnota voor voortdurende sensibilisering en begeleiding van toeristische actoren en partners op het gebied van duurzaamheid.
- **Drempelvrij en toegankelijk toerisme & recreatie.** Vakantie en ontspanning is een basisrecht, waarbij jammer genoeg heel wat Vlamingen echter drempels ervaren. Uit onderzoek blijkt bovendien dat Vlaanderen hier zwakker scoort dan gelijkaardige bestemmingen in Europa. Dit complexe probleem raakt aan vele maatschappelijke uitdagingen zoals armoede, sociale uitsluiting en vergrijzing en wordt dan ook best transversaal aangepakt. Ook de fysieke toegankelijkheid voor verschillende groepen moet verbeterd worden. De minister engageert zich in de beleidsnota om het decreet “Iedereen verdient vakantie” uit te voeren en daarvoor te voorzien in de nodige middelen.
- **De kwaliteit van het Vlaamse toerisme & recreatie.** Om een minimale basiskwaliteit van het toeristisch en recreatief aanbod te garanderen, wil Vlaanderen enerzijds de sector ondersteunen, en anderzijds de omstandigheden helpen creëren om al wie in toerisme onderneemt, dat op een rendabele en betekenisvolle manier te laten doen.
- **Promotie van Vlaanderen in binnen- en buitenland.** Toerisme Vlaanderen promoot Vlaanderen op de buitenlandse markt via zes “Vlaanderenbrede” thematische verhaallijnen. De **Provinciale Toeristische Organisaties (PTO's)** daarentegen promoten Vlaanderen op de binnenlandse markt, via bestemmingsontwikkeling van toeristische regio's. Goede samenwerking en afstemming tussen Toerisme Vlaanderen en de PTO's is dus cruciaal, vooral om toeristen te bereiken op de buurmarkten (grensregio's in onze buurlanden, maar ook de andere Belgische landsdelen).

Hoe zijn de provincies een deel van de oplossing?

In de complexe, versnipperde en verkokerde beleidscontext van Vlaanderen is de bewegingsvrijheid van beleidsmakers om dingen in beweging te krijgen vaak beperkt. De provincies kunnen daarbij helpen.

We kunnen dit doen omwille van onze specifieke methodiek, onze bestuurskracht, en onze competenties op het terrein.

Onze specifieke methodiek

Onze specifieke provinciale methodiek houdt in dat we voor elk vraagstuk de **verschillende relevante partijen bij elkaar brengen** om tot een pragmatische en gedragen oplossing te komen. We zijn onvermoeibaar in het betrekken van alle stakeholders, over verkokerde bevoegdheden en belangen heen.

➤ Zo richtten de vijf PTO's **Logeren in Vlaanderen** op, een unieke publiek-private samenwerking met verschillende private partners (Horeca Vlaanderen, Landelijke Gilden, Pasar, Recread, CPSP België en Kempen Campings). Logeren in Vlaanderen behartigt de belangen van de 1.300 aangesloten logies-ondernemers, promoot dicht bij huis vakanties en de sector onder de merknaam Vlaanderen Vakantieland, die bij 90% van de Vlamingen bekend is, en fungeert als een B2B logiesnetwerk ter ondersteuning van de sector.

➤ Via de samenwerking **Kamperen in Vlaanderen** werken de provincies samen met de kampeersector aan een maximaal kwalitatief product en aan een opwaardering van het imago van kampeerbelevingen in Vlaanderen.

➤ De PTO's op zich zijn al een voorbeeld van integratie: lokale besturen zijn in het bestuur en de werking vertegenwoordigd en beslissen zo mee over het beleid en de financiering.

Ook qua bevoegdheden brengen we partijen bij elkaar, zoals de sectoren landschap, natuur, landbouw, erfgoed en kunsten, lokale economie of mobiliteit. Deze thema's vormen de basis om toerisme en recreatie te ontwikkelen. De provinciedomeinen (zie verder) zijn hiervan de perfecte voorbeelden.

Een ander aspect van onze methodiek is dat we historisch **niet bang zijn om te innoveren, ja zelfs te experimenteren**. Meer nog, eigenlijk hebben de provincies de toeristische ontwikkeling van Vlaanderen van de laatste 25 jaar vormgegeven – vroeger waren De Kust, De Kempen en de steden de enige toeristische producten. **Samen met lokale besturen hebben de provincies aan elke Vlaamse regio een toeristisch gezicht gegeven.**

➤ Op eigen initiatief ontwikkelden de provincies een kwalitatief geheel van zeer gewaardeerde toeristisch-recreatieve routestructuren en knooppuntnetwerken voor fietsen en wandelen, die gemeente- en zelfs provinciale grenzen overstijgen.

- De provincies zijn zo marktleider in route gebonden recreatie wat bijvoorbeeld tot uiting komt in de negen iconfietsroutes of de meer dan 45 wandelnetwerken in landschappelijk waardevolle gebieden. We zetten daarnaast ook in op innovatieve ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld de Limburgse projecten “Fietsen door het Water” en “Fietsen door de Bomen”, waarmee ze internationale waardering oogsten.
- De provincies zijn in hun provinciale domeinen voortrekkers in duurzaam en ecologisch parkbeheer: stimuleren van klimaatrobuuste soorten, het implementeren van waterbeheersystemen...

Onze bestuurskracht

De provincies hebben eigen prioriteiten en budget, wat ons toelaat op eigen kracht initiatieven waar te maken en zaken in beweging te zetten.

- De Archeologiedagen die met eigen provinciale mensen en budget elk jaar worden georganiseerd, zijn een begrip in de sector. De editie van 2023 telde 31.465 bezoekers over 142 activiteiten in heel Vlaanderen.
- Verschillende provincies hebben een eigen erfgoedstichting die in samenwerking met de lokale besturen erfgoedsites in eigendom of beheer neemt, restaureert en openstelt voor het publiek, waar dit de draagkracht van het lokaal bestuur of de privé-eigenaar overstijgt.
- Provincies zijn bovendien experts in het openstellen van erfgoed voor het brede publiek. Ze zorgen voor uitreiking van erfgoedprijzen, publieksprojecten rond de Wereldoorlogen, educatieve projecten voor scholen en allerlei publicaties die bijvoorbeeld toelaten een (educatieve) erfgoedwandering in eigen streek te maken.
- De provincies ondersteunen ondernemers in de toeristische sector door middel van trajecten, benchmarks, coaching en financiële stimulansen, met een focus op kwaliteitsverbetering, innovatie

en duurzaamheid. Dit omvat ook eigen investeringen in ontwikkeling en kwaliteitsbehoud van recreatieve infrastructuur zoals fiets- en wandelnetwerken, uitkijkpunten en landmarks. Ze coördineren ook regionale en Europese projecten om de sector te bevorderen en investeren bovenlokaal in toerisme en recreatie.

Maar het bekendste – en meest populaire – initiatief van de provincies zijn uiteraard **de Provinciedomeinen**: meer dan 50 provinciale recreatie- en groendomeinen, goed voor meer dan 5.300 hectare, tewerkstelling voor zo’n 2000 mensen in het hoogseizoen, en met jaarlijks meer dan 10 miljoen bezoekers. Denk maar aan instituten als Bokrijk, De Schorre, Het Zilvermeer, Puyenbroeck... We staan met eigen budgetten in voor het onderhoud en de exploitatie van de provinciedomeinen: groenonderhoud, faciliteiten als horeca-zaken, wegen, paden en andere infrastructuur en evenementen.

Provinciedomeinen hebben een sociaal karakter: de toegang tot onze domeinen is immers gratis of zeer goedkoop. Uit onderzoek blijkt dat maar 4,4% van de Vlamingen nog nooit een provinciaal domein bezocht. De provincies zetten hiermee – net als Vlaanderen – in op drempelvrij(e) toerisme & recreatie.

Op die manier zijn ze voor velen een plek om buiten in het groen te zijn, te ontspannen, te sporten of de rust en de natuur te beleven, of zelfs bij te leren. Zo vervullen ze een belangrijke rol in een actieve vrijetijdsbeleving: recreatieve routestructuren vertrekken er en/of komen er aan en toeristen verblijven er in trekkershutten of op campings. Behalve toeristische publiekstrekkingen zijn provinciedomeinen daarnaast ook plaatsen van cultuur en erfgoed of zetten ze andere sectoren in de kijker, zoals bv. lokale kunst (in de publieke ruimte), theaters, streekproducten...

Ieder domein past zich aan de noden en kansen van zijn omgeving aan. Dankzij de bovenlokale functie en de specifieke gebiedskennis zijn de provincies het geschikte niveau om in te spelen op die noden.

Andere niveaus zijn te klein of staan te ver om met voldoende middelen en terreinkennis de domeinen op een efficiënte manier te beheren waardoor de unieke positie van elk domein verloren zou gaan.

De provincies kiezen ook resoluut voor duurzaamheid in de toeristische & recreatieve sector door onder andere de sector en lokale besturen te inspireren, motiveren en ondersteunen:

- **Ecologische duurzaamheid:** focus op ecologische transitie, inclusief energie-efficiëntie, waterbeheer, afvalpreventie/recycling, circulair gebruik van materialen en duurzame mobiliteit. Ook wordt duurzaamheid bevorderd door streekidentiteit, kortbij vakanties en milieuvriendelijke activiteiten.
- **Economische duurzaamheid:** toerisme is een belangrijke economische sector waarbij de provincies een essentiële katalysator zijn voor verdere ontwikkelingen. Zo ondersteunen we niet alleen de economische relevantie van toerisme en recreatie, waarbij we garant staan voor een duurzame bijdrage aan de economie en tewerkstelling, maar innoveren we met nieuwe toeristische concepten om ook de economische leefbaarheid van kleinschalige en familiale toeristische bedrijven te helpen. Via toeristische kerndata inzake dagtoerisme, aantal overnachtingen, fietsverplaatsingen en wandelaars, geven we de mogelijkheid aan ondernemers om hun producten optimaal in de markt te zetten.
- **Sociale duurzaamheid:** de provincies leveren inspanningen rond drempelvrij en budgetvriendelijk toerisme. Zo zetten we in op de garantie van vlotte fysieke toegankelijkheid voor iedereen en zijn veel toeristische bestemmingen gratis, waar andere dan weer voordeeltarieven en democratische prijzen hanteren.
- Investeren in erfgoed bevordert duurzaamheid en circulariteit, en stimuleert toerisme. Met de provinciale Monumentenwachten, mee opgericht door de provincies in 1991, zorgen we voor **gedetailleerde opvolging en preventief onderhoud van monumenten en voorkomen we zo hoge restauratiekosten**. We zorgen zo voor het behoud van waardevolle locaties zoals de ZOO van Antwerpen, het kasteel van Heers, en de Sint-Baafskathedraal in Gent, samen met 8.000 andere objecten. Monumentenwacht levert daarnaast toestandrapportages met waardevolle data over het Vlaamse erfgoed die door de Vlaamse overheid dankbaar wordt gebruikt.

Onze mensen op het terrein

We hebben zowat overal onze eigen experten die een goed zicht hebben op de specifieke lokale realiteiten. Dit is niet alleen efficiënter, maar zorgt er ook voor dat we ogen en oren hebben voor de verzuchtingen en de reële noden op het terrein. Hierdoor moeten de provincies minder beroep doen op externe partijen zoals dure consultants of studiebureaus.

- We beschikken over gespecialiseerd personeel voor het beheer van onze domeinen, zoals landschaps-architecten, ecologen, recreatiespecialisten en beheerders van natuurlijke hulpbronnen.
- Met 223 medewerkers hebben de PTO's de nodige **expertise, terreinkennis en affiniteit met de regio's** om bestemmingen bovenlokaal te ontwikkelen en te promoten. We kennen de lokale noden (de Kust heeft bijvoorbeeld totaal andere behoeften dan de Kempen), we kennen de ondernemers en we kennen de lokale besturen.
- We **monitoren relevante data** en hebben de capaciteit om zelf toeristische onderzoeken uit te voeren. Door de lokale verankering brengen we trends in kaart die we daarna kunnen omzetten in beleid en acties op het terrein.
- De Reizen naar Morgen-visie gaat uit van eigenheid, authenticiteit, het lokale... De visie wordt uitgezet door Vlaanderen en de provincies hebben de ideale schaal om deze visie te implementeren en de regio van de regio's op zich nemen. Onze "regiomanagers" op het terrein nemen samen met (private) partners de ontwikkeling in een gebied op zich en geven de regio's geïntegreerd en van onderuit vorm. We staan dicht bij de lokale besturen, die vaak vragende partij zijn om hen te ondersteunen bij de uitwerking van een lokaal toeristisch beleid.

Dit alles laat ons toe een partner, uitvoerder, ja zelfs inspirator te zijn voor het Vlaams beleid inzake toerisme en recreatie.

Hoe kunnen de provincies nog beter het Vlaamse beleid versterken?

Zoals we hierboven hebben aangetoond, zijn de provincies het onontbeerlijke stukje dat de schuifpuzzel in beweging brengt. Maar alles kan altijd beter. Als we Vlaanderen mee in beweging willen helpen zetten, dan kan dat enkel door de provincies zélf ook meer bewegingsvrijheid te gunnen.

Concreet vragen we vijf zaken.

1. Erkenning in het kader van de Vlaamse Parken

Net zoals de provinciale diensten Natuur en Erfgoed zijn de PTO's in elke provincie nauw betrokken bij de initiatieven voor de Vlaamse Parken. Het is daarom belangrijk dat de provincies met hun transversale werkwijze **een centrale rol spelen in de Vlaamse Parken**, onder andere bij het toeristisch beleid en de operationalisering ervan voor bijvoorbeeld het aantrekken, ontvangen, begeleiden en communiceren met de bezoekers. Wij zijn het ideale bestuursniveau om de toeristische meerwaarde van de Vlaamse Parken aan te tonen en uit te spelen.

De cruciale rol die we hierin spelen wordt in de praktijk helaas niet altijd erkend. De PTO's vragen dan ook **om trekker te zijn van dit nieuwe toeristische verhaal**. Dit nieuwe kader ondersteunt bestaande en nieuwe samenwerkingsverbanden tussen (natuur) verenigingen, private eigenaars en overheden.

2. Ondersteuning van de provinciedomeinen door betere afspraken

Provinciedomeinen genereren grote bezoekersstromen en hebben daardoor een belangrijk potentieel voor het lokaal, regionaal en soms zelfs internationaal toerisme. De provincies vragen daarom mee **de zichtbaarheid van de domeinen te verbeteren**, en aandacht te hebben voor raakpunten met Vlaams en provinciaal beleid door deze synergiën samen te onderzoeken en uit te werken in concrete projecten. Denk hierbij bijvoorbeeld aan projecten rond drempelvrij toerisme en duurzaamheid, uitdagingen inzake toerisme en recreatie die spelen op het Vlaams en provinciaal bestuursniveau.

Om de veiligheid en toegankelijkheid op de domeinen te garanderen vragen we **een duidelijk wettelijk kader om het uitwisselen van persoonsgegevens mogelijk te maken** tussen provinciedomeinen onderling en met de politiediensten. Zo kunnen veroordeelde amokmakers aan de hand van een toegangsverbod systematisch geweerd worden. We vragen ook een betere samenwerking met de lokale ordediensten om de veiligheid te garanderen op het terrein.

3. Heldere afspraken met Toerisme Vlaanderen (o.a. om nog meer te investeren)

Op dit moment is het toeristische werkveld op beleidsvlak onderverdeeld in drie niveaus: Toerisme Vlaanderen op Vlaams niveau, vijf PTO's op provinciaal niveau en de zes Vlaamse kunststeden op grootstedelijk niveau. **Betere afstemming en meer samenwerking tussen deze entiteiten is noodzakelijk om dubbel werk te vermijden en efficiënt om te gaan met middelen.**

Zo zijn de provincies bijvoorbeeld bevoegd voor de binnenlandse markt, maar voor het aantrekken van toeristen uit het buitenland (**voornamelijk de buurlanden**) is Toerisme Vlaanderen aan zet. We stellen jammer genoeg vast dat zijn budgettaire inzet op bv. de Nederlandse markt minimaal is. We zijn dan ook vragende partij om een samenwerkingsmodel op te zetten om samen bijkomende acties te ondernemen om de opportuniteiten op de buurmarkten beter te benutten.

We willen bovendien tijdig betrokken worden bij de opstelling en uitwerking van subsidieprogramma's. Inzake Europese programma's en subsidies is het de ambitie om samen met Toerisme Vlaanderen op interprovinciaal niveau bijkomende grote toeristische projecten en middelen naar Vlaanderen en de sector te halen.

4. Optimalisatie van kwalitatieve en veilige fiets- en wandelnetwerken

De provincies hebben de leiding in de toeristisch-recreatieve productontwikkeling in Vlaanderen en wensen die te behouden. Door het veranderende landschap moeten fiets- en wandelproducten zich steeds sneller aanpassen aan gewijzigde of nieuwe behoeftes. Daarom is het noodzakelijk om **verder te investeren in innovatieve ontwikkelingen** en verdere opwaardingen op gebied van fietsen en wandelen en ontsluiting van beschikbare fiets- en wandelinfo ten behoeve van partners en consumenten.

Niet alleen de eerste ontwikkeling maar ook de verdere opwaardering en aanpassingen van bestaande producten zijn van cruciaal belang. Net daar liggen nog heel wat samenspraak- en werkingsmogelijkheden met Vlaanderen in functie van veiligheid, comfort en beleving. Financiële ondersteuning voor veiligheidsinfrastructuur (bv. oversteekplaatsen gewestwegen) is een van die mogelijkheden.

5. Een voortrekkersrol inzake duurzaamheid

We hebben dankzij onze terreinkennis en sectoriële contacten heel wat **expertise opgebouwd inzake duurzame toeristische ontwikkeling**. We willen dan ook met het Vlaamse niveau gezamenlijk de ecologische afdrak van het toerisme verminderen, door een monitoring-methodologie te ontwikkelen, en door de lancering van een groots ondersteuningsprogramma voor de toeristische sector naar het voorbeeld van Visit Limburg waarbij duurzaamheid een basiscriterium is bij investeringsfondsen voor belevingsprojecten.

Door onze schaalgrootte kunnen de provincies de middelen van Vlaanderen doorvertalen naar de noden van de lokale besturen en de toeristische sector, en hen zo ondersteunen en stimuleren met subsidies, coaching, seminars, opleidingen... Dit is een expliciete vraag van de lokale besturen omdat de provincies, vaak in tegenstelling tot Vlaanderen, beschikken over sterke terreinkennis en dicht bij de besturen staan en snel op hun noden kunnen inspelen.

Samenvattend

Wij vragen concreet:

- Erkenning voor de centrale rol die de provincies (willen) spelen als trekker van het toeristische beleid van de Vlaamse Parken
- Betere afspraken in de ondersteuning van de provinciedomeinen in het vergroten van de zichtbaarheid en het garanderen van de veiligheid en toegankelijkheid
- Een nieuw samenwerkingsmodel tussen de provincies en Toerisme Vlaanderen dat zorgt voor betere afstemming en meer samenwerking op vlak van o.m. promotie op de buurmarkten en subsidieprogramma's
- Ondersteuning voor verdere investeringen in innovatie en optimalisatie van fiets- en wandelnetwerken, met speciale aandacht voor veiligheid en comfort
- De terreinkennis en de lokale verankering die de provincies hebben rond duurzaamheid te benutten en financieel te ondersteunen

Via de Beleidsnota Toerisme heeft Vlaanderen een aantal heldere krachtlijnen geformuleerd om de vele uitdagingen aan te pakken waarmee de sector op het terrein geconfronteerd wordt. Vlaanderen mikt qua toerisme en recreatie op meer kwaliteit en duurzaamheid i.p.v. (enkel) meer kwantiteit.

De provincies staan helemaal achter die krachtlijnen en doelstellingen. Meer nog, we pionieren al vele jaren met talloze initiatieven die dit niet enkel ondersteunen, maar het de facto ook waarmaken op het terrein.

We kunnen dit alles dankzij onze methodiek, onze bestuurskracht en onze mensen op het terrein.

**De Vlaamse provincies:
een onmisbaar stuk van
de Vlaamse bestuurlijke
schuifpuzzel.**

We nodigen Vlaanderen dan ook uit deze **onontbeerlijke rol die we de facto spelen**, te erkennen en te verankeren. Op die manier creëren we samen bewegingsvrijheid voor beleidsmakers op elk niveau, en laten we de bestuurlijke puzzel weer vlotter schuiven.

Ten goede van lokale besturen, burgers, bedrijven en de hele Vlaamse samenleving.

